

ALMAN ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİ: YERELLİĞİ KAYBETMEDEN KÜRESELE ENTEGRASYON ÇABASI*

Birgül DEMİRTAŞ**

Özet

Son yıllarda Uluslararası İlişkiler (UI) disiplininde yapılan yayınların ve verilen eğitimin geldiği aşamayla ilgili çok sayıda akademik çalışma yapılmaktadır. Bu makale, AB'nin hem bugün geldiği aşamada hem de siyasal ve ekonomik geleceğini etkilemede başat rol oynayan ve pekçok Avrupa ülkesinden farklı bir dış politika çizgisi izleyen Almanya'daki Uluslararası İlişkiler disiplininin ortaya çıkışını, geçirdiği evreleri ve bugün geldiği aşamayı tartışmayı amaçlamaktadır. Alman Uluslararası İlişkiler'i, ABD'dekiler başta olmak üzere küresel UI tartışmalarını yakından takip eden, onunla içiçe geçmiş, ona özellikle post-pozitivist alanda katkılar sağlayan ve bunu yaparken bir yandan da kendi farklılıklarını da ortaya koymaya çalışan bir alandır. Her ne kadar İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde doğrudan ABD'nin etkisiyle ortaya çıkmış olsa da bugün gelinen noktada kendi özgün katkılarını ortaya koymayı başarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Almanya, Uluslararası İlişkiler Disiplini, Siyaset Bilimi, Soğuk Savaş, Soğuk Savaş Sonrası Dönem.

Abstract

In the recent years there is an increasing number of academic works on the state of the International Relations (IR) discipline and education in the field all over the world. This article aims to discuss the historical background of the emergence of the IR in Germany, the stages of its development and its current state. Analyzing the state of the IR in the German context is important not only because Germany has played a pivotal role in the emergence of the European integration but also it will have a fundamental impact on the political and future shape of the European Union. Germany is also characterized by its non-traditional foreign policy. The article argues that the scholars of the German IR follow the global developments, mainly those in the US closely, is well integrated in it as well as provide original

---

* Bu çalışmanın ilk hali, KKTC'de 19-22 Nisan 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilen 5. Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi'nin "Uluslararası İlişkiler Disiplini ve Küresel Tartışmalar" Paneli'nde sunulmuştur.

** Doç. Dr., TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

contributions mainly in the post-positivist field. Though the IR first emerged in Germany thanks to US efforts in the aftermath of the Second World War, today it has some clear original contributions.

Keywords: Germany, International Relations Discipline, Political Science, Cold War, Post-Cold War Era.

Giriş

Uluslararası İlişkiler (UI) disipliniyle ilgili tartışmalar, son 25 yıldır küresel politikada yaşanan radikal dönüşümlerin ardından giderek artmakta ve çeşitlenmektedir. Bir yandan 1990'ların başında reel sosyalizmin krize girmesinin ardından parçalanan ülkeler, öte yandan 11 Eylül saldırıları ve ardından yaşanan süreç, disiplinde yapılan yayınların tahmin edebilme ve çözüm üretebilme kapasitesinin sorgulanmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, en çok gündeme gelen konulardan birisi de UI'nin Batılı ülkelerin, özellikle de ABD ve kısmen Britanya'nın hegemonyası altında olmasının yarattığı sonuçlardır. Acaba alanın bazı temel kavramları, "güvenlik" mesela, her ülkede, her toplumda aynı anlama mı gelmektedir? Dış politika yapımı her ülkede aynı şekilde mi gerçekleşmektedir? Türkiye'de de son yıllarda disiplinin ülkedeki durumu, küresel çalışmalardaki yeri ve potansiyeli üzerine yapılan yayınların sayısı artmaktadır¹.

Her ne kadar, hem kültürel, hem ekonomik hem de siyasal sistem açısından Batılı dünya içinde yer alsa da Almanya'nın durumunu incelemek birkaç açıdan önemlidir. İlk olarak, Almanya'nın Avrupa Birliği (AB) içerisindeki siyasal ve ekonomik rolü mevcut bölgesel ve küresel kriz ortamında daha fazla artmaktadır². Gerek Yunanistan'da, gerekse Kıbrıs Rum Kesimi'nde ya da İspanya'da yaşanan krizin çözümünde gözler Berlin yönetimine çevrilmektedir. İkinci olarak, Almanya'nın dış politikasının bazı temel prensipleri Britanya'dan ve ABD'den farklıdır. İkinci Dünya Savaşı sırasındaki ortam dolayısıyla Berlin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne daimi üye yapılmamıştır. Her ne kadar iki Almanya'nın birleştiği 1990'dan itibaren Alman karar alıcılar bu talebi dile getirse de, şu ana kadar Birleşmiş Milletler'in organlarının radikal dönüşüm talepleri gerçekleştirilmekten uzak kalmıştır. Berlin yönetimleri, dünyayı iki büyük savaşa sürükleyen başlıca ülkelerden biri olmanın sorumluluğunu hâlâ üzerlerinde hissetmekte ve bu durum da Alman karar alıcıları, dış politikada nispeten pasif davranmaya ve de özellikle, meşru olsun olmasın "güç" kullanmaktan sakınmaya yönlendirmektedir. Nitekim Alman dış politikası, uluslararası yayınlarda da sıklıkla ele alınan bir konudur. Avrupa'da bu kadar güçlü konumda olan bir ülkenin dış

¹ Pınar Bilgin, "Uluslararası İlişkiler Çalışmalarına "Merkez-Çevre": Türkiye Nerede?", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 2, No 6, 2005, s. 3-12; Ersel Aydın, "Türkiye Uluslararası İlişkiler Disiplininde Özgün Kuram Potansiyeli: Anadolu Ekolünü Oluşturmak Mümkün mü?", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 5, No 17, 2008, s. 161-187.

² "Germany and Europe. The Reluctant Hegemon", **The Economist**, 15 Haziran 2013, <http://www.economist.com/news/leaders/21579456-if-europes-economies-are-recover-germany-must-start-lead-reluctant-hegemon>.

politikasında bilerek ve isteyerek temkinli davranması, literatürde yoğun bir şekilde tartışılmaktadır³. Üçüncü olarak, anadilin İngilizce dışında bir dil olması da, Avrupa'nın merkezindeki bu ülkede İngilizce merkezli bu disiplinin nasıl ortaya çıktığını ve hangi evrelerden geçtiğini anlamak açısından önemlidir. Sonuç olarak, Almanya'nın AB içindeki rolü, tarihsel farklılıkları ve anadilinin farklı olmasından dolayı, bu ülkedeki Uİ disiplininin gelişimini mercek altına almak önemlidir. Berlin'in bölgesel ve küresel ölçekte nasıl bir rol oynadığını ve gelecek için nasıl bir potansiyel taşıdığını anlayabilmek için Uİ disiplininin hem yayın hem de eğitim boyutuyla bu ülkede hangi aşamada olduğunu anlamak ehemmiyet taşımaktadır.

Bu çalışmada, Almanya'da Uluslararası İlişkiler disiplininde yapılan yayınların ve verilen eğitimin durumu analiz edilmeye çalışılacaktır. Öncelikle disiplinin ortaya çıkışı, geçirdiği aşamalar, bugün gelinen noktada küresel Uluslararası İlişkiler çalışmaları içinde Alman ekolünün yeri, karşılaştığı sorunlar ve yapılmaya çalışılan yenilikler üzerinde durulacaktır. İkinci olarak, Uluslararası İlişkiler alanında verilen eğitimin temel özellikler ve son yıllarda yapılan bazı yenilikler analiz edilecektir. Bu makalenin araştırma sorusu şudur: Gerek Avrupa gerekse dünya tarihini derinden etkilemiş olan, anadili İngilizce olmayan bu ülkede Uluslararası İlişkiler çalışmaları ve eğitiminin temel özellikleri, tartıştığı sorunlar ve bulabildiği çözüm yolları nelerdir? Bu çalışmanın sınırlı olduğu ise en başta belirtilmelidir: Bu makale geçmiş ele alırken sadece, Federal (Batı) Almanya'da yapılan çalışmaları ve verilen eğitimi kapsamaktadır. Dolayısıyla Doğu Almanya'daki Uluslararası İlişkiler çalışmaları ele alınmayacaktır, ancak bu konunun ayrı bir çalışmayı hak ettiği şüphesizdir. Ayrıca bu makale, Almanca konuşulan diğer ülkeler olan Avusturya ve İsviçre'yi kapsamamaktadır. Yer sınırları ve konunun bütünlüğünü korumak amacıyla bu sınırlamalara gidilmiştir.

Alman Uİ Disiplininin Ortaya Çıkışı ve Geçirdiği Evreler

Çalışmaya başlarken belirtilmesi gereken önemli noktalardan biri, Almanya'da lisans düzeyinde Uluslararası İlişkiler diye bir bölümün bulunmamasıdır. Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi ya da Siyaset Bilimi ve Sosyal Bilimler bölümlerinin bir alt alanı olarak değerlendirilmektedir. Siyaset Bilimi bölümünün üniversiteden üniversiteye değişen farklı alt alanları bulunmaktadır. Bunlar arasında, siyaset kuramı, toplumsal cinsiyet çalışmaları gibi alanlar da bulunabilmektedir. Bu bağlamda, şu tespiti yapabiliriz: Almanya'da Uluslararası İlişkiler, genel sosyal bilimlerin bir alt alanı olarak görülmekte ve diğer disiplinlerden tamamen bağımsız olarak düşünülmemektedir. Bunun önemli bir avantajı, çok disiplinli çalışmalara ve projelere ileriki aşamalarda imkân tanınmasıdır. Buna karşın, yüksek lisans düzeyinde Uluslararası İlişkiler adında ya da benzer adlarda ya da bölge çalışmaları alanında programlar bulunmaktadır. Ve küreselleşmenin de etkisiyle bunların bir kısmı İngilizce olarak yürütülmektedir. Bu da küreselleşmenin ulusal eğitim sistemi üzerindeki bir etkisi olarak değerlendirilebilir. Doktora aşamasına gelindiğinde ise,

³ Gunther Hellman, "Fatal Attraction or Productive Encounter? German Foreign Policy and IR/Foreign Policy Theory", Annual Convention of the International Studies Association, Chicago, 28 Şubat-2 Mart 2007.

yine Uluslararası İlişkiler konusunda yazılan tezlerin Siyaset Bilimi disiplininin çatısı altında değerlendirildiğini görmekteyiz. Neden ABD’de, İngiltere’de ve daha pekçok ülkede Uluslararası İlişkiler ayrı bir bölüm açılırken Almanya’da hâlâ bir alt alan olarak görülmektedir? Olası iki farklı neden üzerinde durulabiliriz: Bir tanesi, Alman eğitim sisteminin değişim süreçlerine zor ayak uydurmasıdır. İkinci neden ise, Immanuel Kant, Max Weber, Karl Marx ve Jürgen Habermas gibi felsefenin ve siyaset biliminin öncüllerinin ortaya çıktığı bir ülkede bu temellerin etkilerinin hâlâ devam etmesidir.

Bu girişten sonra disiplinin ortaya çıkışı ve gelişimi üzerine kısa bir analiz yapılacaktır: Almanya’da üniversitelerde doğrudan Uluslararası İlişkiler disiplinine yönelik ilgi, özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra başlamıştır. Bunda da ABD’nin büyük bir etkisi bulunmaktadır. Aslında Washington yönetiminin temel amacı, Almanya’daki bilimsel çalışmaları yönlendirerek burada demokratik kültürün yerleşmesini sağlayabilmektir⁴. Bu amaçla çeşitli kanallardan destekler sağlandı. Siyaset Bilimi bölümlerinin yeniden şekillenmesi için çaba sarfedildi. Bunun için Alman üniversitelerinin Siyaset Bilimi bölümlerine misafir araştırmacılar getirtildi, kurumsal ortaklık anlaşmaları yapıldı, kütüphaneler kuruldu ve desteklendi, hatta kimi durumlarda yeni üniversiteler bile kuruldu⁵. Örneğin, Berlin İkinci Dünya Savaşı’nın ardından bölündüğünde şehrin tek üniversitesi olan Humboldt’un Sovyetler kontrolündeki doğu tarafında kalması üzerine, ABD’nin finansal desteğiyle batı tarafında Berlin Hür Üniversitesi (*Freie Universität Berlin*) kuruldu. Yine bu dönemde Soğuk Savaş ortamının ve ABD’nin etkisiyle Siyaset Bilimi bölümlerinde Uluslararası İlişkiler alanında da dersler verilmeye başlandı.

İki kutuplu sistemde Almanya’da Uluslararası İlişkiler çalışmaları üç temel alanda ilerledi: Birincisi realist okulun etkisiyle yapılan çalışmalardı. İkincisi ise, Alman ekolünün daha fazla katkıda bulunduğu alan olan barış çalışmalarıydı. 1969-1974 arasında Cumhurbaşkanlığı yapan Gustav Heinemann, göreve başlarken yaptığı konuşmada Batı Almanya’da barış çalışmalarının kurulması tavsiyesinde bulundu. Ve bu dönemde Federal Almanya devlet bütçesinden de barış çalışmaları için kaynak ayrıldı. Aslında bu durumu Willy Brandt başbakanlığındaki Sosyal Demokrat ağırlıklı hükümetin Doğu Bloku ülkeleriyle yakınlaşmasını içeren Doğu Politikasıyla da bağdaştırmak mümkündür. Tam da bu dönemde 1970 yılında Frankfurt’ta kurulan Frankfurt Barış Çalışmaları Enstitüsü (*Hessische Stiftung Friedens und Konfliktforschung*) bugün Almanya’da barış çalışmaları konusundaki en büyük merkezdir⁶. Bu Merkez’in Hessen eyaleti tarafından kurulmuş olması da ayrıca dikkati çekmektedir. Barış Çalışmaları alanında başka önemli merkez Berghof Vakfı’dır. 1971 yılında Berghof Vakfı tarafından kurulmuştur. Üçüncü grup

⁴ Nicole Deitelhoff - Klaus Dieter Wolf, “Der Widerspenstigen Selbst-Zähmung? Zur Professionalisierung der Internationalen Beziehungen in Deutschland”, **Politische Vierteljahresschrift**, Cilt 50, No 3, 2009, s. 454.

⁵ Anne-Marie D’Aoust – Peter Nikolaus Funke, “Lost in Translation? A Critical Appraisal of the German Discipline of International Relations”, 51st Annual Conference of the International Studies Association, New Orleans, 20 Şubat 2010.

⁶ <http://www.hsfk.de/>

çalışma, alan çalışmalarıdır. Dördüncü alan ise politik ekonomi çalışmaları, özellikle de bağımlılık (*dependencia*) konusunda yapılan çalışmalarıdır⁷.

Soğuk Savaş döneminde Almanya’da yapılan Uİ çalışmaları disiplinin temelini oluşturmuştur. Bu yıllarda özellikle Anglo-Sakson Uluslararası İlişkiler dünyasında yapılan büyük tartışmalar Almanya’daki akademik camiada pek de bir yankı bulmamıştır. Bu bağlamda, davranışsal okul fazla bir etki bırakmamış, dış politika analizi de popüler bir yaklaşım haline gelmemiştir. Dolayısıyla bugün Alman Uluslararası İlişkiler ekolünde niceliksel çalışmalar yok denecek kadar azdır.

Bu dönemin önemli gelişmelerinden birisi yine Detant’ın ve Doğu Politikası’nın (*Ostpolitik*) ağırlığının arttığı bir dönemde uluslararası politikayla ilgili çalışmalara daha fazla önem verilmeye başlanmasıdır. Bunun önemli işaretlerinden biri de Alman siyaset bilimcilerinin en önemli kuruluşlarından biri olan Alman Siyaset Bilimi Derneği’nin (*Deutsche Vereinigung für politische Wissenschaft*)⁸ 1964’te Uluslararası Politika’yla ilgili alt bir bölüm kurmasıdır⁹. Bu derneğin çıkardığı *Politische Vierteljahresschrift*-Siyaset Bilimi Dergisi, 1960’ta yayın hayatına başlamıştır ve SSCI tarafından taranmaktadır¹⁰. Aynı Derneğin Uluslararası İlişkilere Soğuk Savaş sonrasında daha fazla eğildiği gözlemlenmektedir. Artan bu ilginin sonucu olarak da 1994’te *Zeitschrift für Internationale Beziehungen* – Uluslararası İlişkiler Dergisi kurulmuştur¹¹. Bu dergiden çalışmanın ilerleyen kısımlarında tekrar bahsedilecektir.

1970’lere damgasını vuran gelişme ise Frankfurt Okulu’na dayanan eleştirel kuramın etkinliğini arttırmasıdır. Bu dönemde silahlanma yarışını eleştiren ve Soğuk Savaş dönemi ilişki sistematiğine karşı çıkan çalışmalar geçmişe kıyasla daha fazla önem kazanmıştır. Dieter Senghaas ve Ekkehart Krippendorff’un çalışmaları bu kapsamda ele alınabilir¹².

Ashında bir başka önemli konu da, Alman kökenli yazarların, Almanya dışında yazmış oldukları çalışmalarda bile Almanya’daki yaşam deneyimlerinin etkisinin olmasıdır. Bu durumun en ilginç örneklerinden bir tanesi disiplinin kurucu babalarından biri olarak kabul edilen Hans Morgenthau’dur. 1904’te Almanya’da Yahudi bir ailenin çocuğu olarak doğan Morgenthau, 1932 yılına kadar bu ülkede yaşamış ve doktorasını burada tamamlamıştır. Dolayısıyla bu süre içerisinde Almanya’da yaşadığı deneyimlerin Morgenthau’nun ileriki çalışmalarını da etkilediğini varsaymak mümkündür¹³.

⁷ Sınıflandırmayla ilgili bir çalışma için bkz. Ulrich Albrecht, “The Study of International Relations in the Federal Republic of Germany”, *Millennium*, Cilt 16, No 2, 1987, s. 297-300.

⁸ <https://www.dvpw.de/>

⁹ D’Aoust –Funke, “Lost in Translation?...”, op. cit.

¹⁰ <http://www.pvs.nomos.de/>

¹¹ <http://www.zib.nomos.de/>

¹² D’Aoust –Funke, “Lost in Translation?...”, op cit.

¹³ Alexander Reichwein, “Rethinking the Roots of Realism: Morgenthau’s German Years”, 50th Annual Convention of the ISA, New York, 15-18 Şubat 2009.

Ashında tüm dünyada olduğu gibi Almanya'da da Uluslararası İlişkiler disiplini, 1991'de SSCB'nin dağılmasıyla büyük bir değişim yaşamaya başlamıştır. Artan küreselleşme, Soğuk Savaş dönemi yaklaşımlarının ve disiplin algılamalarının sorgulanması, Uİ alanında yeni bir diriliş yol açtı. Ernst Otto-Czempiel'in 1986'da, daha henüz Soğuk Savaş devam ederken Alman Uİ ekolünü yeterince teorik ve metodolojik olmamakla eleştirmesi, 1990'ların ilk yarısında ilk yankısını bulmuştur.

Küresel Camiaya Entegrasyon Çabaları

Bu dönemde Alman Siyaset Bilimi Derneği, Amerikan tarzını örnek alarak yeni bir dergi başlattı: *Zeitschrift für internationale Beziehungen* (ZiB)-Uluslararası İlişkiler. Sıkı hakemlik sistemi, özetler, dipnotlar, kaynakça kuramsal ağırlık, hepsi bu yeni derginin temel özellikleri oldu. Bu dergi kuram ağırlıklı, özellikle de post-pozitivizm ağırlıklı makaleler yayınlamak üzere tasarlandı. Yılda iki kez yayınlanan ZiB, sadece Almanca dilinde makalelere yer vermekte, ancak indekslerde yer alabilmek ve uluslararası okuyucuyla buluşabilmek için İngilizce özetler de yayınlamaktadır. Son dönemde ZiB'de yayınlanan makalelerden bazılarının başlıkları şöyledir: Birleşmeden sonra Alman Dış Politikası: Çıplak İdealizm ile Realpolitik Dünya Sistemi Çabası Arasında (*Deutsche Außenpolitik nach der Vereinigung*

zwischen ernüchtertem Idealismus und realpolitischem Weltordnungsstreben), Demokrasi Olmadan Barışçı Dönüşüm: Otokratik Güvenlik Topluluđu Kurma Konusunda Kuramsal ve Ampirik Düşünceler (*Friedlicher Wandel ohne Demokratie? Theoretische und empirische Überlegungen zur Bildung einer autoritären Sicherheitsgemeinschaft*), Katılım Belirsizliđi: Bilgi Toplumu Dünya Zirvesindeki STK Etkisinin Sınırları (*Ambivalenzen der Partizipation, Grenzen des NGO-Einflusses auf dem Weltgipfel zur Informationsgesellschaft*). ZiB, bazı uluslararası indeksler tarafından taranmaktadır, henüz Sosyal Bilimler Atıf İndeksi'nde (*Social Sciences Citation Index*) değildir, önümüzdeki yıllarda bu indekse de girmesi sürpriz olmayacaktır.

Alman Uİ camiasının, alandaki küresel çalışmalara eklenmesi sadece yeni yayımlar şeklinde değil, aynı zamanda Batılı dergilerde ve kuruluşlarda etkin rol almakla da oldu. Örneğin Prof. Helga Haftendorn 1990-1991 yıllarında, alanın en prestijli kurumsal yapılanmalarından biri olarak bilinen *International Studies Association*'ın (Uluslararası Çalışmalar Derneği) başkanlığı yaptı ve bu sayede ilk kez Amerikan vatandaşı olmayan bir akademisyen bu göreve gelmiş oldu. Keza Alman akademisyenler önemli dergilerin editörler kurulunda yer almaktadır. Thomas Risse'nin *International Organization*'ın ortak editörlüğünü yapmış olması¹⁴, ayrıca Mannheim Üniversitesi'nden Sabine Carey'nin, alanın en prestijli ve en fazla atıf alan dergilerinden olan *International Studies Quarterly*'nin editör kurulunda olması önemlidir.

Bugün gelinen noktada Almanya'daki Uİ çalışmaları şu kategorilere ayrılabilir:

-Realist ve strateji odaklı çalışmalar: Bunlar daha çok güncel gelişmeleri realist kuramın kavramlarıyla açıklamaktadır.

¹⁴ Deitelhoff - Wolf, "Der Widerspenstigen Selbst-Zähmung?...", op. cit., s. 456, dipnot 7.

-Bölge çalışmaları: Önemli enstitüleri ve kütüphaneleri bulunmaktadır. Türkoloji, Japonya Çalışmaları ve Kore çalışmaları gibi bölümler ve enstitülere önem verilmektedir.

-Post-pozitivist kuram ağırlıklı çalışmalar: Alman makalelerinin bu alanda orijinal katkıları vardır.

-Barış çalışmaları: Detant döneminden beri bu konuda özgün çalışmalar yürütülmektedir.

Son dönem Uİ çalışmalarının önemli özelliği akademisyenlerin ortaklaşa yaptığı ulusal, uluslararası kurumlar ile özel-kamu kurumlarının destekledikleri projelerdir. Bu çalışmaların da daha çok devlet dışı aktörleri ele alması ve mutlaka yoğun kuram içermesi dikkat çekicidir. Örneğin Thomas Risse başkanlığında yürütülen “Devlet Olmadan Yönetişim: Sınırlı Devlet Yönetiminin Olduğu Bölgelerde Politikalar ve Siyaset” (*Governance without a State: Policies & Politics in Areas of Limited Statehood*) projesi en dikkat çeken çalışmalardan biridir¹⁵. Bir başka proje ise Frankfurt Üniversitesi’nde yürütülen Normatif Düzenlerin Oluşturulması (*The Formation of Normative Orders*) başlıklı çalışmadır¹⁶. Bu projenin ilginç tarafı sadece Uİ’den değil, siyaset biliminden, tarihten, felsefeden, siyaset biliminden, hukuktan, etnolojiden, ekonomiden, sosyolojiden hatta teolojiden bile hocaların katıldığı çokdisiplinli bir çalışma olmasıdır.

Yayından eğitime gelecek olursak; Almanya’da sosyal bilimler eğitimi interaktif, tamamen öğrenci katılımına dayalı olarak, yoğun ödevler ve sunumlar şeklinde gerçekleştirilmektedir. Dersler farklı dillerde verilebilmektedir. Alman geleneksel eğitim sistemi mezuniyette yüksek lisans diploması vermektedir. Bugün ise sistem değişim içerisindedir. Avrupa Ortak Eğitim Alanı oluşturma projesi olarak da bilinen Bologna kapsamında 3 artı 2 olarak bilinen sisteme geçilmiş ve üç yıllık lisans eğitiminin ardından iki yıl yüksek lisansa devam imkânı tanınmıştır. Tamamen İngilizce yüksek lisans programları da açılmaktadır. Doktora yapanlar, alanıyla ilgili araştırma yapmak isteyenler ve dil öğrenmek isteyenler için Alman Akademik Değişim Servisi başta olmak üzere çeşitli kurumların geniş burs imkânları mevcuttur. Alan çalışmalarının ayrı birer lisans bölümü olması da dikkate değer bir özelliktir.

Ayrıca, Alman üniversitelerini merkez-çevre (taşra) diye ayırmanın mümkün olmadığı vurgulanmalıdır. Tübingen, Freiburg ve Heidelberg gibi ufak kasabalarda bile dünya çapında üne sahip üniversiteler ve bu üniversitelerin yine evrensel üne sahip kütüphaneleri bulunmaktadır. Bunun yanısıra, Alman Uİ’si, küresel Uİ alanı içinde kendi yerini sorgulayan bir disiplindir. ZiB ilk sayısını bu konuya ayırmıştır¹⁷. Başka bir nokta, Alman üniversitelerinin kendi aralarında ve yurtdışındaki üniversitelerle gerçekleştirdikleri ortak programlardır. Örneğin, Berlin Hür-

¹⁵ Bu çalışma kitap olarak yayınlanmıştır: Thomas Risse (der.), **Governance without A State**, New York, Columbia University Press, 2011.

¹⁶ <http://www.normativeorders.net/en>

¹⁷ *Zeitschrift für Internationale Beziehungen*, Cilt 1, No 1, 1994.

Humboldt ve Potsdam üniversitelerinin geliştirdiği ortak yüksek lisans programı iyi bir örnektir, üstelik bu programa devam eden öğrencilerin, bir dönem yurtdışındaki ortak üniversiteye gitmeleri de zorunludur. Farklı bir örnek de, Marburg Çatışma Araştırmaları Merkezi'nin University of Kent ile yürüttüğü ortak yüksek lisans programıdır.

Sonuç

Jörg Friedrichs & Ole Wæver çalışmalarında Batı Avrupa'da ABD hegemonyasıyla mücadele için üç yöntemden bahsetmektedir¹⁸.

- kendi kendine yeterli olmaya çalışma (Fransa örneği)
- marjinalliği kabullenme (İtalya örneği)
- çok yönlü işbirliği: Almanya bu kategoriye girmektedir.

Sonuç olarak, Alman UI'si, ABD başta olmak üzere küresel UI tartışmalarını yakından takip eden, onunla iç içe geçmiş, ona özellikle post-pozitivist alanda katkılar sağlayan (inşacılık & rejim teorisi) ve kendi farklılıklarını da ortaya koymaya çalışan bir alandır. Eski Frankfurt Okulu günleri gibi alanın temellerine nüfuz edecek orijinalikte yeni çalışmalar olacak mı zaman gösterecek, ama herhalükarda Almanya UI çalışanlar için ilginç bir vaka örneği olmaya devam edecek ve UI disiplini kendini yenilemeye devam edecek gibi görünüyor.

Kaynakça

- Albrecht, Ulrich, "The Study of International Relations in the Federal Republic of Germany", **Millennium**, Cilt 16, No 2, 1987, s. 297-300.
- Aydınlı, Ersel, "Türkiye Uluslararası İlişkiler Disiplininde Özgün Kuram Potansiyeli: Anadolu Ekolünü Oluşturmak Mümkün mü?", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 5, No 17, 2008, s. 161-187.
- Bilgin, Pınar, "Uluslararası İlişkiler Çalışmalarına "Merkez-Çevre": Türkiye Nerede?", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 2, No 6, 2005, s. 3-12.
- Deitelhoff, Nicole - Klaus Dieter Wolf, "Der Widerspenstigen Selbst-Zähmung? Zur Professionalisierung der Internationalen Beziehungen in Deutschland", **Politische Vierteljahresschrift**, Cilt 50, No 3, 2009, s. 454.
- D'Aoust, Anne-Marie– Peter Nikolaus Funke, "Lost in Translation? A Critical Appraisal of the German Discipline of International Relations",

¹⁸ Jörg Friedrichs - Ole Wæver, "Western Europe. Structure and Strategy at the National and Regional Levels", Arlene B. Tickner and Ole Wæver (der.), **International Relations Scholarship Around the World, Worlding Beyond the West**, New York, Routledge, 2009, s. 262.

51st Annual Conference of the International Studies Association, New Orleans, 20 Şubat 2010.

Friedrichs, Jörg - Ole Waever, "Western Europe. Structure and Strategy at the National and Regional Levels", Arlene B. Tickner and Ole Waever (der.), **International Relations Scholarship Around the World, Worlding Beyond the West**, New York, Routledge, 2009, s. 262.

"Germany and Europe. The Reluctant Hegemon", **The Economist**, 15 Haziran 2013, <http://www.economist.com/news/leaders/21579456-if-europes-economies-are-recover-germany-must-start-lead-reluctant-hegemon>.

Hellman, Gunther, "Fatal Attraction or Productive Encounter? German Foreign Policy and IR/Foreign Policy Theory", Annual Convention of the International Studies Association, Chicago, 28 Şubat-2 Mart 2007.

Reichwein, Alexander, "Rethinking the Roots of Realism: Morgenthau's German Years", 50th Annual Convention of the ISA, New York, 15-18 Şubat 2009.

Risse, Thomas (der.), **Governance without A State**, New York, Columbia University Press, 2011.

Zeitschrift für Internationale Beziehungen, Cilt 1, No 1, 1994.

<https://www.dvpw.de/>

<http://www.hsfk.de/>

<http://www.normativeorders.net/en>

<http://www.pvs.nomos.de/>

<http://www.zib.nomos.de/>